

Plan for grunnleggende ferdigheter

MUNT
LIG
LESING
SKRIVING

Os skole
Dalsbygda skole

2011

ILLUSTRASJONER TROND HAAGAAS

LAYOUT KARI BJERKE GJÆRDE

PROSJEKTGRUPPE BODIL MOSENG, ELI BJERKE, KARIANNE KRISTIANSEN, SOLRUN RYEN,
CORNELIA MOLINAAR OG JORUN SMEMO (PROSJEKTLEDER)

Innhold

Innledning 5

Grunnleggende ferdigheter **1.-2. trinn** 7

Grunnleggende ferdigheter **3.-4. trinn** 11

Grunnleggende ferdigheter **5.-7. trinn** 15

Grunnleggende ferdigheter **8.-10. trinn** 19

Tema på foreldremøter 23

Læringsstrategier 25

Innledning

Evne til livslang læring er sentralt for individets utvikling, livskvalitet og mulighet til deltakelse i samfunnet.

Grunnopplæringen kan ikke dekke alle temaer og fagområder som er aktuelle for nåtid og fremtid. Derfor vektlegger Kunnskapsløftet noen grunnleggende ferdigheter som spesielt viktige redskaper for læring og utvikling i skolefag, i arbeid og samfunnsliv. I læreplanene for fag er disse integrert i kompetansemålene på fagenes premisser.

De grunnleggende ferdighetene er definert som å kunne lese, regne, uttrykke seg muntlig og skriftlig, og bruke digitale verktøy. Betegnelsen grunnleggende ferdigheter betyr ikke at det handler om ferdigheter på et grunnleggende nivå, men at disse ferdighetene er grunnleggende for læring og utvikling i alle fag på alle trinn.

De fem ferdighetene overlapper og utfyller hverandre, og aspekter som er vesentlige på ett område støtter utviklingen av ferdigheten på et annet. Elevene lytter og snakker, de leser og skriver som parallelle handlinger. Når elevene henter ut, samler og tar i bruk informasjon fra tabeller og diagrammer, bruker de både regne- og leseferdigheter. Kunnskapen kan så settes inn i nye faglige sammenhenger og bidra til ny forståelse og viten.

Alle ferdighetene har felles elementer. Disse handler for eksempel om å finne informasjon, å forstå og tolke sammenhenger, gjøre selvstendige vurderinger og å tenke kritisk. Det handler også om å løse problemer både kreativt og rasjonelt. Samtidig er det noe som er spesielt for hver

enkelt ferdighet, for eksempel det å kunne bruke digitale verktøy til å søke etter informasjon, eller å benytte ulike lesestrategier for å forstå en tekst.

Når elevene begynner på skolen, møter de den første lese- og skriveopplæringen. Å arbeide med grunnleggende ferdigheter vil si at skolen legger til rette for at elevene kan utvikle grunnleggende ferdigheter i alle fag, og at den systematiske opplæringen i grunnleggende ferdigheter fortsetter også etter at begynneropplæringen er avsluttet.

Denne planen omhandler de grunnleggende ferdighetene muntlig, lesing og skriving. Ferdighetene er konkretisert gjennom mål og tiltak for 1.-2. trinn, 3.-4. trinn, 5.-7.trinn og 8.-10.trinn.

Vi har valgt å organisere mål og tiltak innenfor tre hovedområder:

- Å kommunisere

- Å utvikle kunnskap

- Å presentere kunnskap

Vi ser at dette ikke uten videre er uproblematisk, fordi disse hovedområdene alltid vil overlappe hverandre. Kommunikasjon er et grunnleggende element i all læring og i all dokumentasjon og formidling. Og elevene utvikler kunnskap samtidig som de presenterer det de har lært.

Det viktigste budskapet i en slik plan er at alle lærere har ansvar for at elevene tilegner seg grunnleggende ferdigheter i muntlig, lesing og skriving. Dette krever et fagovergrepene samarbeid lærere i mellom.

Planen skal både bekrefte det vi alltid har gjort i skolen, og utfordre oss i forhold til å utvikle og forbedre opplæringen. Den skal være et dokument som danner grunnlag for å utarbeide planer i ulike fag og på ulike trinn. Planen skal også være dynamisk, i den forstand at den skal endres i takt med erfaringer og ny kunnskap.

Os skole og Dalsbygda skole desember 2011
Prosjektgruppa

Grunnleggende ferdigheter **1.-2. trinn**

MÅL

KOMMUNISERE

- Kunne samtale om felles opplevelser
- Kunne uttrykke egne følelser og meninger
- Kunne henvende seg til kjente mottakere gjennom tekst

TILTAK

- Lytte når andre snakker, vente på tur, rekke opp handa
- Samtale om kroppsspråk og nonverbale uttrykksformer
- Samtale om opplevelser og enkle fenomen for å utvikle begrepsforståelse og ordforråd
- Delta i utforskende samtaler
- Samtale om tekster, foregripe og meddikte
- Skrive beskjeder, ønskelister, kort og brev
- Skrive enkle tekster der elevene uttrykke egne meninger

MÅL

UTVIKLE KUNNSKAP

- Vite hva en lyd, en bokstav, en stavelse, et ord og en setning er
- Kunne skrive små og store bokstaver, tall og symboler med riktig skriveretning og blyantgrep
- Kunne lese enkle tekster med god flyt, sammenheng og forståelse
- Kunne skrive enkle tekster
- Kunne gjengi et faglig innhold med egne ord
- Kunne nyttegjøre seg tilbakemeldinger
- Kunne ha utbytte av høgtlesing med og uten støtte av illustrasjoner

TILTAK

- Lytte ut lyder i ord
- Lage nye ord ved å trekke fra og legge til nye lyder
- Snakke om artikulasjon, vise hvor i munnen lydene lages
- Sortere ord (kategorisere og generalisere)
- Arbeide systematisk med å utvikle begrepsforståelse og ordforråd
- Rime
- Lese høgt for elevene hver dag, samtale om tekst, bilder og musikk
- Lære begrep som forside, tittel, forfatter, overskrift
- Aktivere forkunnskap
- Gjenfortelle

- Formulere spørsmål
- Assosiere og reflektere, danne enkle hypoteser
- Skrive tekster i fellesskap
- Bruke tekster tilpasset aldersgruppa som modeller for egen skriving
- Bruke oppdagende skriving og tegning som uttrykksform
- Tegne/skrive logg fra kjente situasjoner og opplevelser
- Ta i bruk enkle notater og hjelpeskjema (for eksempel tankekart) som støtte for egen skriving
- Strukturere fagstoff i figurer, kolonner eller enkle tabeller og skjema, for eksempel oppsett av regnestykker, sortere mengder, tankekart
- Lage regnefortelling
- Gjøre enkle endringer i egen tekst etter tilbakemeldinger
- Vurdere og velge ut tekster til egen lesing

MÅL

PRESENTERE KUNNSKAP

- Kunne formulere enkle meningsfulle setninger og tekster med enkel struktur
- Kunne bruke ord og begreper som er relevante i forhold til tema
- Ha sammenheng mellom tegninger, bilder og verbaltekst

TILTAK

- Synliggjøre elevenes tekster gjennom ulike presentasjonsformer, for eksempel lese høgt i klassen, egnede rom i Fronter, plakater, utstillinger og rollespill
- Lære rim, regler, sanger og dikt utenat og framføre for ulike typer publikum
- Lage plakater, ønskelister
- Skrive enkle saktekster om for eksempel seg selv, familien, kjæledyret sitt
- Bruke tegning og skrift til å beskrive ulike fenomen og egenskaper, for eksempel kroppsdelene, årstider
- Skrive fortellinger, dikt og eventyr
- Skrive enkle bokmeldinger
- Strukturere tekster etter tid og ved å legge informasjon til informasjon
- Skrive tekster med utgangspunkt i felles opplevelser som for eksempel forfatterbesøk

BIBLIOTEKET SOM LÆRINGSSENTER

- Besøk på biblioteket etter plan for høgtlesing og boklån
- Utvalg av bøker tilpasset alderstrinnet skal ligge framme
- Sommerleskampanje
- Forfatterbesøk
- Verdens bokdag
- Bokuke
- Boktips legges på Fronter
- Bokkasser med aktuelle bøker innenfor tema
- Foreldremøte i samarbeid med biblioteket (1. trinn)

Grunnleggende ferdigheter **3.-4. trinn**

MÅL

KOMMUNISERE

- Kunne formidle med sammenheng og flyt
- Kunne gi uttrykk for og begrunne egne meninger
- Kunne samtale om felles opplevelser og faglige emner
- Kunne henvende seg til kjente mottakere gjennom tekst

TILTAK

- Utvide ordforråd og begrepsforståelse ved å trene på å lage presise forklaringer av ord og begreper, for eksempel lage ordsamlinger
- Beskrive og samtale om fenomen og opplevelser med utgangspunkt i for eksempel tekster, film, dataspill, tv, musikk og sang
- Lytte aktivt, vente på tur og følge opp en samtale gjennom oppklarende og utdypende spørsmål
- Variere kroppsspråk og stemmebruk
- Snakke om konflikter og være med å løse disse
- Skrive beskjer, brev, kort

MÅL

UTVIKLE KUNNSKAP

- Kunne lese tekster med god flyt, sammenheng og forståelse
- Kunne skille mellom fakta og meningsytring
- Kunne uttrykke ulike synspunkter, gjengi fagstoff og beskrive arbeidsprosesser
- Kunne utforske et faglig emne på bakgrunn av tilegnet kunnskap og danne enkle hypoteser
- Kunne gi positive og begrunnede tilbakemeldinger til andre elevers arbeider
- Kunne ha utbytte av høgtlesing uten støtte av illustrasjoner

TILTAK

- Lese de fleste vanlige ord, raskt, direkte og uten lydering
- Systematisk høgtlesing, stillelesing, felleslesing og samtale om tekster
- Orienter seg i tekst ved å aktivere forkunnskap, stille spørsmål, og bearbeide innholdet gjennom for eksempel assosiasjon, finne nøkkelord og gjenfortelle innholdet
- Trekke ut relevant informasjon fra en tekst
- Beskrive et saksinnhold med egne ord og noen relevante fagtermer

- Utforske tekster gjennom ulike leseroller
- Vurdere og velge ut bok til egen lesing
- Bruke tekster tilpasset aldersgruppa som modeller for egen skriving
- Trene på å beherske de vanligste skilletegn
- Bygge opp tekst ved hjelp av enkle setninger, enkle bindeord og ord som er relevant for temaet
- Skrivelogg, dagbok, vurdere eget arbeid
- Skrive enkel rapport for eksempel fra forsøk
- Ta i bruk ulike hjelpenotater for å organisere og utvikle kunnskap, som for eksempel styrkenotat, oppsett av tekststykke i matematikk, to-kolonne-notat, flerkolonne-notat, VØL-skjema
- Skape egne tekster, som for eksempel ulike fortellinger, dikt og eventyr
- Assosiere og reflektere, gjette resultater, svare på åpne spørsmål
- Trene på enkelt alfabetiseringssystem, slå opp i ordbøker og oppslagsverk
- Vurdere eget og andres arbeid, og omarbeide tekst på bakgrunn av tilbakemeldinger
- Trene på å gi begrunnet respons ut fra konkrete punkter, hva er bra / hva kan forbedres
- Tilgang på ordbøker på klasserommet
- Arbeide systematisk med å utvikle begrepsforståelse og ordforråd

MÅL

PRESENTERE KUNNSKAP

- Kunne planlegge og gjennomføre muntlige og skriftlige presentasjoner med utgangspunkt i egne erfaringer og faktakunnskap
- Kunne framføre enkle tekster med rytme, artikulasjon og betoning tilpasset innhold og mottakere
- Ha en enkel og oversiktlig layout med overskrift, luft, marger og hensiktsmessige skrifttyper
- Ha en funksjonell og sammenhengende håndskrift
- Bruke noen kilder og referere til dem

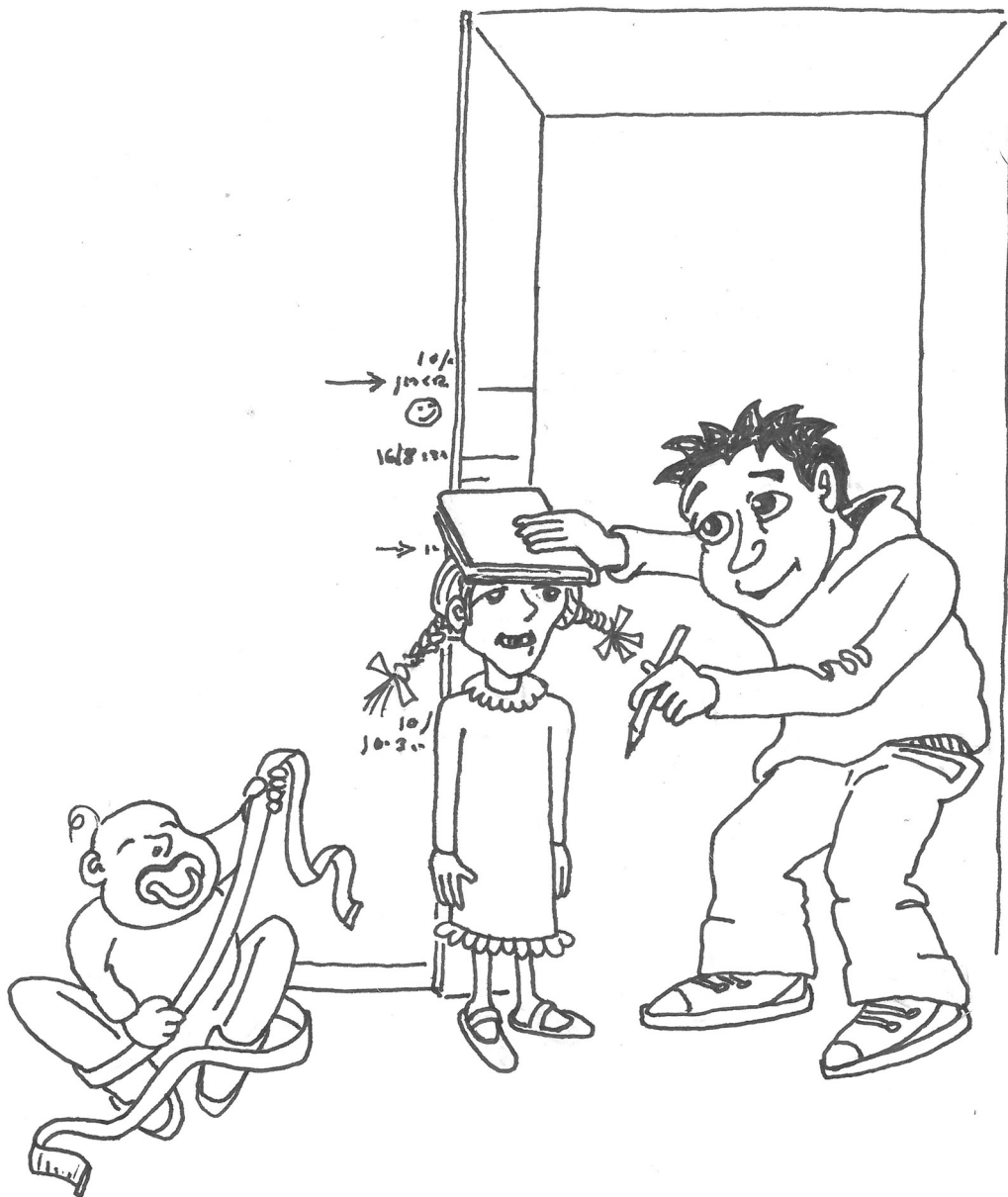
TILTAK

- Framføre sanger, dikt, utenatlærte tekster og enkle rollespill for ulike typer publikum
- Publisere egne tekster i egnete rom i Fronter, veggavis, plakater, utstillinger og rollespill
- Lese høgt for en eller flere medelever
- Utvikle et tilstrekkelig ordforråd for å kunne uttrykke kunnskap, beskrive erfaringer, følelser og egne meninger
- Variere bruk av kroppsspråk og stemmebruk
- Kombinere ord, bilder, figurer eller andre uttrykksmidler i egne tekster
- Skrive enkle instruksjonstekster som for eksempel bruksanvisninger, oppskrifter
- Skrive tekster med kronologisk rekkefølge (Innledning, hoveddel, avslutning)
- Formulere meningsfulle ytringer med noe variasjon og utdyping
- Bruke enkle sammenbindingsord og ord som markerer årsak/virkning
- Ha noe variasjon i setningsoppbygging og ordne tekst i innholdsavsnitt

BIBLIOTEKET SOM LÆRINGSSENTER

- Besøk på biblioteket etter plan for høgtlesing og boklån
- Utvalg av bøker tilpasset alderstrinnet skal ligge framme
- Sommerleskampanje
- Forfatterbesøk
- Verdens bokdag
- Bokuke
- Boktips legges på Fronter
- Bokkasser med aktuelle bøker innenfor tema

Grunnleggende ferdigheter **5.-7. trinn**

MÅL

KOMMUNISERE

- Kunne uttrykke og grunngi egne standpunkter og ta ulike perspektiv
- Kunne lytte og delta aktivt i samtale og videreutvikle innspill fra andre
- Kunne henvende seg til ukjente og oppdiktete lesere gjennom tekst

TILTAK

- Argumentere for egne meninger
- Benytte verbal- og kroppsspråk bevisst
- Bruke rollespill aktivt for å få fram ulike perspektiv
- Delta i utforskende og faglige samtaler
- Skrive brev, intervju, leserinnlegg

MÅL

UTVIKLE KUNNSKAP

- Kunne gjenkjenne og forstå formålet med ulike teksttyper
- Kunne variere lese måte etter teksten og formålet med lesingen
- Kunne fortelle, dokumentere og danne hypoteser
- Kunne gi begrunnede tilbakemeldinger og selv kunne nyttegjøre seg tilbakemeldinger fra andre
- Kunne finne og kombinere informasjon fra ulike tekster og kilder

TILTAK

- Lese et mangfold av tekster i ulike sjangre og med ulik kompleksitet
- Referere og oppsummere hovedmomenter i tekster
- Delta i læresamtaler og litterære samtaler
- Bruke ulike strategier for å aktivere forkunnskaper, hente inn tilstrekkelig informasjon og planlegge egne tekster
- Arbeide systematisk med å utvikle begrepsforståelse og ordforråd
- Lære om ulike tekststrukturer i lærebøker, lære begreper som brødtekst, margtekst, avsnittsoverskrifter, fotnote og ingress
- Bruke originale tekster tilpasset aldersgruppa som modeller for egen skriving
- Reflektere over seg selv og egen læring (logg, dagbok, VØL-skjema)

- Samle, sortere og lagre nyttig informasjon (tabeller og grafiske figurer)
- Skrive for å uttrykke fantasi, undring og nysgjerrighet
- Bruke ulike hjelpemidler for å organisere, utforske og utvikle kunnskap (spoletekst, FoSS- og venn-diagram)
- Danne hypoteser (gjette resultat, lage problemstillinger, formulere planer)
- Samtale om kilders troverdighet
- Gjengi fagstoff med egne ord og integrere informasjon fra ulike kilder i egne tekster
- Slå opp i ordbøker og oppslagsverk
- Omarbeide tekst på bakgrunn av tilbakemeldinger
- Gi begrunnet vurdering av eget og andres arbeid

MÅL

PRESENTERE KUNNSKAP

- Kunne framføre tekster med tydelig artikulering og
- fortolkende betoning
- Kunne presentere et fagstoff på en måte som er tilpasset formål, tema og mottaker
- Skrive med leselig, sammenhengende håndskrift
- Beherske rettskriving

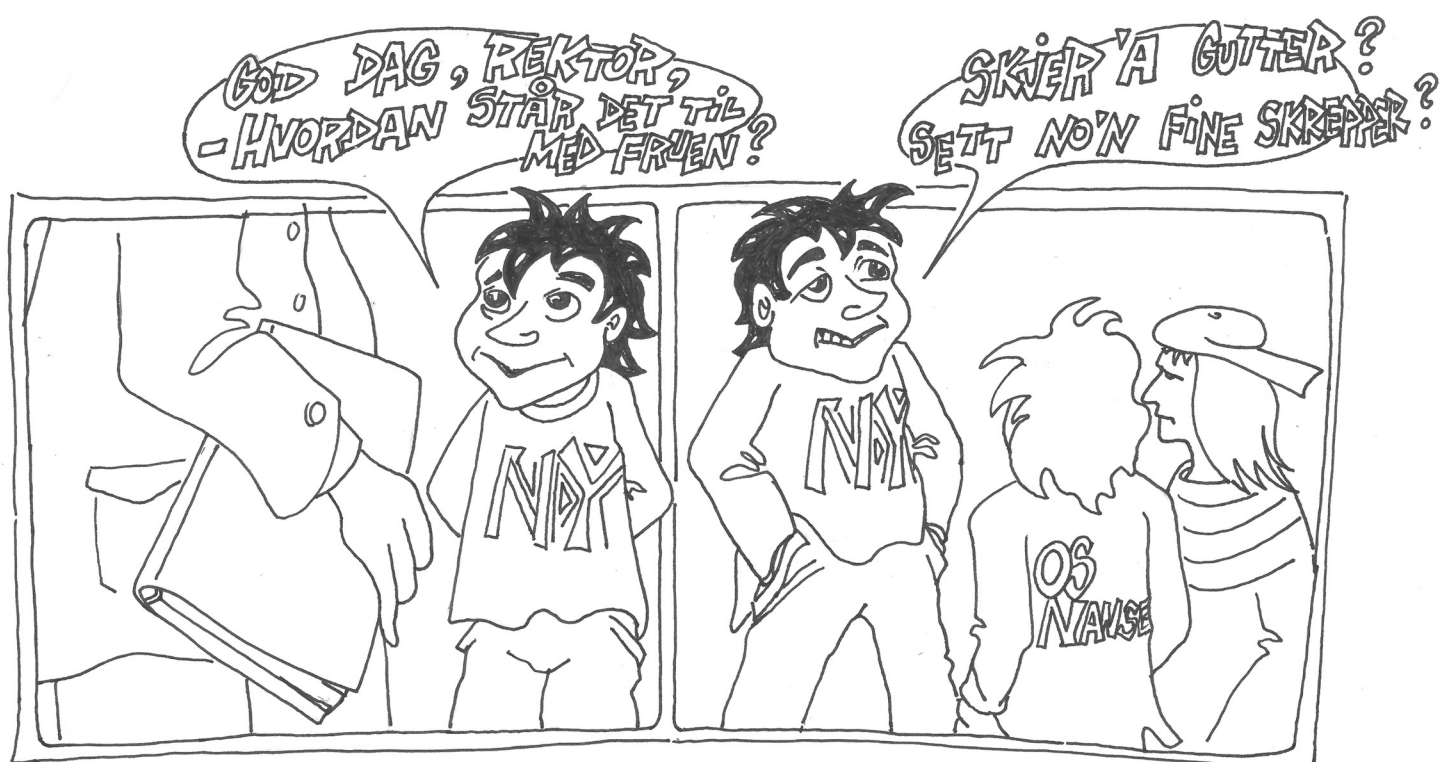
TILTAK

- Opptre i ulike språkroller (rollespill, drama, opplesing, intervju)
- Benytte verbal- og kroppsspråk bevisst
- Tilpasse innhold og ordforråd til formål, tema og mottaker
- Presentere fagstoff for ulike typer publikum og ved bruk av ulike hjelpemidler
- Strukturere tekster på ulike måter og etter det enkelte fags egenart, for eksempel avsnitt, temasetninger, kommentarsetninger, innledning, hoveddel og avslutning
- Skrive søknader, bruksanvisninger, oppskrifter, leserinnlegg
- Generalisere, underbygge og konkretisere i ulike tekster
- Publisere skriftlige tekster i egnede rom i Fronter, veggavis, utstillinger, lokale medier og rollespill
- Beskrive og forklare fagstoff og dokumentere arbeidsprosesser
- Argumentere ved å utdype synspunkter i tekst
- Bruke kilder og oppgi dem
- Kombinere verbaltekst, bilder figurer eller andre uttryksmidler

BIBLIOTEKET SOM LÆRINGSSENTER

- Besøk på biblioteket etter plan for boklån
- Sommerleskampanje
- Forfatterbesøk
- Verdens bokdag
- Bokuke
- Boktips legges ut i Fronter
- Bokkasser med aktuelle tema og aktuell skjønnlitteratur
- En bokpresentasjon for hvert trinn hvert halvår
- Foreldremøte på biblioteket (5. trinn)
- Leseøkter i klasses timer med bibliotekar

Grunnleggende ferdigheter 8.-10. trinn

MÅL

KOMMUNISERE

- Tilpasse innhold og form til mottaker og situasjon for å få fram et budskap
- Kunne drive en samtale fremover gjennom relevante innspill
- Kunne bruke språket som et verktøy for å delta i demokratiet
- Være bevisst på hvordan du kommuniserer og hvordan du framstår

TILTAK

- Legge fram egne synspunkter, svare på spørsmål og selv stille relevante spørsmål
- Henvende seg til ulike mottakere gjennom for eksempel formelle brev, søknad, cv, referat, rapport, oppskrift, innkalling, sakliste, skoleavis, informerende tekst
- Benytte verbal- og kroppsspråk i ulike situasjoner og for ulike formål
- Argumentere for egne vurderinger og gi konstruktive tilbakemeldinger
- Bruke fortellingen som muntlig uttrykk
- Lytte aktivt, og forholde seg åpent, analytisk og kritisk til ulike teksttyper
- Kunne vurdere ulike presentasjonsformer
- Samtale om og debattere faglige emner, bruke faguttrykk

MÅL

UTVIKLE KUNNSKAP

- Kunne ta i bruk og velge relevante strategier for lesing og skriving i ulike situasjoner og for ulike formål
- Kunne vurdere og sammenholde informasjon fra ulike kilder
- Kunne utvikle kunnskap gjennom refleksjoner og kreativitet

TILTAK

- Samtale om og bruke originale tekster i ulike sjangre som modeller for egen skriving
- Bruke ulike læringsstrategier aktivt (aktivere forkunnskap, danne hypoteser, notere nøkkelord, lage hjelpefigur eller disposisjon)
- Arbeide systematisk med å utvikle begrepsforståelse og

ordforråd

- Gjengi fagstoff med egne ord og integrere innhold fra ulike kilder i egen tekst
- Innhente informasjon på ulike måter, for eksempel ved å bruke intervjueteknikk, nett, diverse oppslagsverk
- Vurdere eget og andres arbeid muntlig og skriftlig. Gi konstruktive tilbakemeldinger og selv nyttegjøre seg tilbakemeldinger fra andre.
- Drøfte og problematisere faglige emner
- Reflektere over og vurdere egen læring (logg)
- Samle, sortere og lagre nyttig informasjon (tabeller, statistikk og grafiske figurer)
- Utvikle problemstillinger
- Skrive sammendrag, rapport
- Skrive egentreningsplan, treningsdagbok, artikkel, fordypningsoppgave
- Skrive manus til tale og foredrag

MÅL

PRESENTERE KUNNSKAP

- Kunne tilpasse innhold, språk og form til mottaker og situasjon for å få fram budskap
- Kunne vurdere virkningen av ulike uttrykksmidler og utnytte disse hensiktsmessig i egen produksjon

TILTAK

- Forberede og gjennomføre en veldisponert presentasjon med vekt på faglige refleksjoner
- Benytte ulike presentasjonsformer etter formål ved å kombinere et mangfold av grafiske virkemidler – multimodalitet
- Kunne framføre tekster sikkert og med personlig forståelse
- Bruke fagspesifikt språk og definere begreper som er relevante i sammenhengen.
- Bruke kilder på en kritisk og etterprøvbar måte
- Strukturere tekst på ulike måter og etter det enkelte fags tradisjoner
- Beskrive og forklare faglige innsikter, dokumentere kunnskap og vurdere arbeidsprosesser
- Bygge opp en helhetlig argumentasjon i en sammenhengende tekst

- Presentere i et bredt utvalg av sjangre, både sakprega og skjønnlitterære
- Publisere elevtekster i egnet rom i Fronter eller på andre nettsteder
- Publisere elevarbeid i ulike media i lokalmiljøet

BIBLIOTEKET SOM LÆRINGSSENTER

- Besøk på biblioteket etter plan for boklån
- Sommerleskampanje (8. trinn)
- Forfatterbesøk (samarbeid med Litteraturfest Røros og Den kulturelle skolesekken)
- Txt-aksjonen
- Verdens bokdag
- Bokuke
- Elevenes bokmeldinger og evt. andre publikasjoner legges ut på biblioteket, også digitalt
- Liste over aktuelle bøker, både sakprosa og skjønnlitteratur (biblioteket legger liste på Fronter)
- Bokmål, nynorsk, engelsk, spansk, tysk litteratur lett tilgjengelig
- Bokkasser med spesielle tema
- En bokpresentasjon hvert halvår
- Møtested mellom småtrinn og ungdomstrinn med høytlesning og dramatisering
- Bruke biblioteket som studiested

Tema på foreldremøter

1.-2. TRINN

- Den første lese- og skriveopplæringa
- Grunnleggende ferdigheter med vekt på begynneropplæring og ordforråd

3.-4. TRINN

- Handskrift og rettskriving
- Å skrive i matematikk

5.-7. TRINN

- Å lese for å lære
- Å skrive for å lære

8.-10. TRINN

- Språket som verktøy for deltakelse i demokratiet
- Språket som verktøy for å vise hvem du er

Læringsstrategier

1.-2. TRINN

ORGANISERE KUNNSKAP

- Fri assosiasjon
- Læresamtale
- Tankekart

TEKSTSTRUKTURELLE VIRKEMIDLER

- Overskrift
- Bilde
- Tegning
- Sammenbindingsord som strukturerer teksten etter tid og legger til informasjon

3.-4. TRINN

ORGANISERE KUNNSKAP

- Strukturert tankekart
- Nøkkelord
- Styrkenotat
- Spøletekst
- VØL-skjema
- Oppsett av tekststykker i matematikk

TEKSTSTRUKTURELLE VIRKEMIDLER

- Oversiktlig layout
- Overskrift
- Innholdsavsnitt
- Bilder og figurer
- Innledning, hoveddel, avslutning
- Sammenbindingsord som markerer årsak/virkning

5.-7. TRINN

ORGANISERE KUNNSKAP

- BISON blikk
- VØL-skjema
- Venndiagram
- Nøkkelord
- FoSS diagram
- To-kolonne notat
- Flerkolonne notat

TEKSTSTRUKTURELLE VIRKEMIDLER

- Brødtekst
- Margtekst
- Avsnittsoverskrifter
- Fotnote
- Ingress
- Kombinere forskjellige virkemidler
- Variere sammenbindingsord mellom setninger og avsnitt

8.-10. TRINN

ORGANISERE KUNNSKAP

- Videreutvikle strategier
- Velge strategier ut fra formål og fagets egenart

TEKSTSTRUKTURELLE VIRKEMIDLER

- Kombinere ulike grafiske virkemidler
- Ta i bruk formuleringer og sammenbindinger som passer til formålet med skrivinga

G. FREDHEIM

Os skole

Håkonsbakken 3
2550 Os i Østerdalen
Tlf. 62 47 01 20
post@os-skole.no

Dalsbygda skole

Dalsbygda
2550 Os i Østerdalen
Tlf. 62 47 02 02
Dalsbygda.net

Jorun Smemo

Galåen
7374 Røros
Tlf. 97 50 50 96
jsmemo@roros.net